

Προλεγόμενα

“There is so much of interest to read that it seems a waste of time and energy to write anything ... especially if it's to be only a reflection of reflections. Then why do it? Something to say, I suppose. Or at least the desire to define and illuminate, from one's point of view, of course.”

Core Vidal

«Πεθαίνω σαν Χώρα»

Δημήτρης Δημητριάδης

Με τα κείμενα που περιέχονται σ' αυτό το βιβλίο, γίνεται προσπάθεια να δούμε από πολύ κοντά τη μετανάστευση, ενώ ταυτόχρονα να μη χάσουμε την μεγάλη εικόνα του κόσμου του οποίου η μετανάστευση είναι μέρος. Ο στόχος μας είναι να εξετάσουμε τη μετανάστευση από την οπτική που μας δίνουν τα καλλιτεχνικά έργα. Γιατί πιστεύουμε πως τα καλλιτεχνικά έργα έχουν αυτό το πλεονέκτημα: μας παρουσιάζουν ταυτόχρονα το εδώ και το εκεί, το μακριά και το κοντά. Το εμφανές αλλά και το κρυμμένο, αυτό που παλεύει να βγει στην επιφάνεια και να διατυπωθεί. Την αποτυχία και την επιτυχία. Τον πόνο που γίνεται χαρά, και τη χαρά που γίνεται θάνατος.

Θα εξετάσουμε τη διαδρομή των Ελλήνων μεταναστών στην τέχνη, κατά την περίοδο από τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο μέχρι της ημέρες μας, στα πλαίσια πάντα της κοινωνικής πραγματικότητας της Αυστραλίας, και των ελληνικών οργανώσεων και κοινοτήτων. Το χρονικό διάστημα φαίνεται μικρό. Είναι μόλις περίπου εβδομήντα χρόνια όλα και όλα. Όμως, στο διάστημα αυτό έγινε εμφανής η μεγάλη αλλαγή που προετοιμαζόταν από καιρό. Οι δυνάμεις της παγκόσμιας οικονομίας, ξεπέρασαν σε ισχύ το έθνος-κράτος, απειλώντας την κυριαρχία του. Οι επιπτώσεις γίνονται αισθητές όχι μόνο στην οικονομία αλλά και στην ιδεολογία. Στην εποχή μας, ζούμε την εγκατάλειψη της ιδεολογίας του ρατσισμού, δηλαδή της ιδέας της φυλετικής και θρησκευτικής ανωτερότητας, η οποία διαπότισε όλα ανεξαιρέτως τα έθνη-κράτη που εμφανίστηκαν από τον 19ο αιώνα. Αλλά η αντικατάσταση του ρατσισμού με την ιδεολογία του «σχετικισμού», που εκφράζεται μέσα από την πολιτική του «πολυπολιτισμού», δεν είναι απόλυτα αθώα και τυχαία. Για το μεγάλο, παγκοσμιοποιημένο κεφάλαιο, ο «πολυπολιτισμός» δεν έχει σχέση με την ισότητα, έχει σχέση με την άμβλυση των πολιτιστικών διαφορών για την ανεμπόδιση κυκλοφορία φτηνών εργατικών χεριών, καταναλωτικών αγαθών και κεφαλαίων.

Η σημαντική αυτή διαφοροποίηση, επηρέασε και διαμόρφωσε νοοτροπίες και αντιλήψεις και εκφράστηκε και στις τέχνες, από μετανάστες συγγραφείς και εικαστικούς, έτσι που το έργο τους αποτελεί ένα πολύ καλό χάρτη για να ανιχνεύσουμε όχι μόνο τις αλλαγές αυτές, αλλά και να δούμε μέσα από τί βάσανο και κόπο αυτές πραγματοποιούνται. Διότι η απολυτότητα της αλήθειας που πρεσβεύει η θρησκεία και το έθνος-κράτος, όταν όλα αλλάζουν γύρω μας, συνεχίζει να διαποτίζει τις κοινότητες και τις εκκλησίες, που θητεύουν στην ανωτερότητα της «φυλής» και του «περιούσιου λαού». Στο έργο κάποιων καλλιτεχνών και ανθρώπων των γραμμάτων αυτή η διαπάλη μεταξύ του «παλιού» και του «νέου» εμφανίζεται να παίρνει δραματική μορφή, ενώ στο έργο της πλειοψηφίας συνεχίζουν να εκφράζονται με μακάριο τρόπο οι «παλιές καλές αξί-

ες» και αντιλήψεις.

Για να περιγράψουμε αυτή τη διαφοροποίηση που συνέβη μέσα στα τελευταία εβδομήντα χρόνια, επιλέξαμε έντεκα εικαστικούς και δεκαπέντε λογοτέχνες. Συνολικά 26 άτομα, που το έργο τους ιδωμένο μέσα στο χρόνο και από γενιά σε γενιά, εκφράζει εύγλωπτα αυτή τη μεγάλη κοσμοθεωρητική στροφή το δεύτερο μισό του 20ου αιώνα, και που ακόμα δεν έχει ολοκληρωθεί πλήρως, καθώς αναπτύσσονται δυνάμεις αντίστασης και διαφοροποίησης, με το μέλλον να μας παρουσιάζεται αβέβαιο και ακαθόριστο.

Καταλαβαίνουμε λοιπόν, πως εδώ δεν πρόκειται να κάνουμε ιστορία με τη συμβατική έννοια, δηλαδή να καταγράψουμε τους καλλιτέχνες, τις πολιτιστικές οργανώσεις και τα περιοδικά που εμφανίστηκαν μεταπολεμικά. Κάτι που θα έπρεπε να είχε γίνει. Ο συγγραφέας, ως πρακτικός ζωγράφος, δεν έχει ούτε το χρόνο ούτε τα προσόντα ενός ιστορικού. Αυτό που προσπάθησε να κάνει είναι να εντοπίσει την αλλαγή νοοτροπιών μέσα από το έργο ενός περιορισμένου αριθμού λογοτεχνών-καλλιτεχνών, που όμως, ως δείγμα, είναι αντιπροσωπευτικό, αν και οι καλλιτέχνες αυτοί θα μπορούσαν να αντικατασταθούν με άλλους. Προσπαθήσαμε να διατυπώσουμε απόψεις στο επίπεδο των θεμελιακών ιδεών, μακριά από μια ξερή φιλολογική προσέγγιση, της οποίας η σημαντική αναλώνεται στα γραμματικά και συντακτικά ενδιαφέροντα, είτε σε περιοδολογήσεις στη βάση εθνικών κανόνων. Παρ' όλα αυτά, η προσπάθεια παρά τις ελλείψεις ήταν απαραίτητη, διότι η ουσία των προβλημάτων και η επιτακτικότητά τους, βάζει στην άκρη τις τυπικότητες. Το πρόβλημα λοιπόν δεν είναι τόσο η τυπική καταγραφή, των πολιτιστικών φορέων στη μετανάστευση, των καλλιτεχνών και των έργων τους, αλλά τι αυτό το έργο εκφράζει, σε σχέση με την ιστορία και σε σχέση με τις μαζικιστικές πολιτικές και θρησκευτικές ιδεολογίες. Όμως μια τέτοια εργασία προϋποθέτει κατασταλαγμένα θεωρητικά εργαλεία. Προϋποθέτει μέθοδο, το έργο των καλλιτεχνών, δεν γίνεται να το προσεγγίσουμε υποκειμενικά, ούτε και από την άποψη του εθνικού κανόνα τη στιγμή που η ύπαρξή στη μετανάστευση, είναι δημιουργήματα των κοινωνικών αλλαγών.

Η προσέγγιση της ιστορίας προϋποθέτει θεωρητικά εργαλεία, τα οποία δεν μπορεί να είναι δανεικά και παρωχημένα αλλά σύγχρονα, που έχουν γαλβανιστεί μέσα στις σύγχρονες συνθήκες. Αν και οι διαμάχες για τον μοντερνισμό και μεταμοντερνισμό έχουν σημάδεψει τον κόσμο ολόκληρο, και εντοπίστηκαν ζητήματα και προβλήματα τα οποία εκφράστηκαν τόσο στην ιστορία της τέχνης όσο και στη φιλοσοφία της τέχνης, οι ελληνικές κοινότητες στην Αυστραλία, δεν πήρανε μέρος σε καμία συζήτηση σχετική με την ζωντανή κουλτούρα. Οι μεταναστευτικοί οργανισμοί ήταν πάντα κατά κανόνα, προσανατολισμένοι στο να εξυπη-

ρετούν τις παραδοσιακές εθνικό-θρησκευτικές ανάγκες των μελών τους. Έμειναν προσανατολισμένοι αναχρονιστικά στο παρελθόν, και τις τέχνες τις είδαν ως συντελεστές διατήρησης της παράδοσης, είτε ως εκκεντρικές διασκεδάσεις, με τις οποίες ο κόσμος περνάει ευχάριστα την ώρα του. Κανείς δεν είδε την τέχνη ως υποκειμενική παρέμβαση στην κουλτούρα, και κανείς δεν υποπέυθηκε πως οι κοινωνικές αλλαγές ωρίμασαν τάσεις και δυνάμεις μέσα στις κοινωνίες που μετατοπίζουν την πίστη από τις παραδοσιακές θρησκείες σε θρησκείες της αισθητικής. Με την κορύφωση της εμπορευματοποίησης της βιομηχανίας της κουλτούρας που έγινε στον 20ο αιώνα, η αισθητική εξελίχθηκε σε νέα συλλογική θρησκεία που διακονεί τις υπαρξιακές αγωνίες του σύγχρονου ατόμου.

Η προσπάθειά μας, μακριά από το να είναι μονοδιάστατη ιστορία, αναλώνεται σε θέματα μεθοδολογίας και πάντα με την επιθυμία άρθρωσης ενός λόγου, ο οποίος να βγαίνει από την μεταναστευτική ιδιαιτερότητα, με γνώμονα να ενταχθεί η μικρή εικόνα που μας δίνει το εμπειρικό υλικό της καθημερινότητας, δηλαδή η κουλτούρα των μεταναστών, οι καλλιτέχνες και το έργο τους, σε μια ευρύτερη εικόνα, ένα ευρύτερο ιστορικό σχήμα, το οποίο πλάθεται από πολλούς παράγοντες μεταξύ των οποίων: η δεσπόζουσα οικονομία με την τεχνολογία της, οι ανακατατάξεις και κατευθύνσεις που παίρνει και διαμορφώνει τις συμπεριφορές, τις νοοτροπίες, την «νέα δεσπόζουσα κουλτούρα».

Η μελέτη αυτή από τη φύση της, δεν είναι δυνατόν να ικανοποιήσει τα ενδιαφέροντα όλων στη μετανάστευση. Ζούμε όσο ποτέ άλλοτε, σε μια κοινωνία που έφερε ένα τρομαχτικό πολιτισμικό ανακάτεμα, έτσι που δεν υπάρχει πουθενά ένα ομοιογενές κοινό, του οποίου οι συγγραφείς και καλλιτέχνες αποτελούν κομμάτι του. Όμως ελπίζουμε πως γράφουμε για κάποιους που έχουν την επιθυμία και τη θέληση να μοιραστούν μαζί μας τις σκέψεις τους για την ιστορία, για τη ζωή, για το μέλλον.

Λεζάντα: Ο Ζωγράφος και συγγραφέας Γιώργος Μιχαλάκης (φωτό: Γιάννης Δραμιτινός)